

Eduskunnan hallintovaliokunnan asiantuntijakuuleminen

10.4.2026 / HE 189/2025 vp ja täydennys HE 27/2026 vp

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta ja esityksen täydentämisestä

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue (Pohde) kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto.

1. Keskeiset nostot lausunnosta

1. Alijäämien kattamisajan pidennys on perusteltu muutos nykyiseen lainsäädäntöön. Vuoden 2026 alussa tarkentuneet hyvinvointialueiden rahoitusnäkymät korostavat alijäämien kattamisajan pidentämisen välttämättömyyttä.
2. Hakemusaikataulu alijäämien kattamisajan pidentämisestä aluehallitusten käsittelyyn pohjautuen on kannatettava. On tärkeää, että valtiovarainministeriön lopulliset päätökset saadaan alueille viipymättä aluevaltuustojen käsittelyn jälkeen.
3. Hakemukseen sisältyvänä suunnitelmana alijäämien kattamisajan pidentämisestä tulee voida hyödyntää jo aiemmin alueella tehtyjä päätöksiä tuottavuus- ja taloudellisuustoimenpiteistä esimerkiksi osana talousarviota ja -suunnitelmaa.
4. Jotta alijäämien kattamisajan pidentämisen vaikutuksia voidaan alueilla tosiasiallisesti arvioida, on rahoitusmallin kehitystyössä ensisijaista parantaa mallin selkeyttä, ennakoitavuutta ja kannustavuutta. Esimerkiksi rahoituslain kolmannen vaiheen uudistamiseen liittyen rahoitusmalliin ei tule lisätä elementtejä, jotka pohjautuvat alueiden väliseen ns. nollasummapeliin. Samaan uudistukseen liittyen pitkäaikaisdiagnoositietojen poiminta tulee tehdä vain niiltä vuosilta, joihin alueilla on ollut tosiasiallinen mahdollisuus tehdä takautuvia täydennyksiä.
5. Investointiohjaukseen esitettävät aikataulumuutokset ovat pääosin kannatettavia. Pohde korostaa, että alueiden investointisuunnitelmat voivat tarkentua osana talousarvioprosessia myös toukokuun jälkeen. Näin ollen alueilla tulee olla mahdollisuus täydentää investointisuunnitelmia myös toukokuun jälkeen.

2. Lakiesitys

Lakiesityksessä ehdotetaan muutettavaksi ja väliaikaisesti muutettavaksi hyvinvointialueesta annettua lakia. Esityksessä ehdotetaan, että valtiovarainministeriö voisi tietyin edellytyksin hakemuksesta myöntää mahdollisuuden kattaa kertyneet alijäämät vuoden 2029 loppuun mennessä niille hyvinvointialueille, joille se on välttämätöntä lainsäädännön noudattamiseksi.

Lisäksi hyvinvointialueiden investointisuunnitelman laatimista ja toimittamista koskevia määräaikoja muutettaisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Ehdotettu alijäämän kattamismääräajan jatkamista koskeva sääntely olisi voimassa 31.12.2030 asti.

3. Lausunto

A) Alijäämien kattamisajan kohdennettu pidentäminen

Hallituksen lakiesitys mahdollisuudesta pidentää alijäämien kattamisaikaa enintään vuoden 2029 loppuun on perusteltu ja välttämätön muutos nykyiseen lainsäädäntöön.

Tukee itsehallinnon toteutumista

Pohde katsoo, että esitetty muutos tukee hyvinvointialueiden itsehallinnon toteutumista parantamalla alueiden mahdollisuuksia omilla toimenpiteillään tasapainottaa talouttaan ilman arviointimenettelyä. Lakiesityksen vaikutuksena hyvinvointialueen arviointimenettely voitaisiin aloittaa 123 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetyistä poiketen vasta, kun myönnetty lisäaika on kulunut. Muihin arviointimenettelyn kriteereihin lakiesityksellä ei olisi vaikutusta.

Vuoden 2026 alussa tietoon tulleet rahoituksen muutokset haastavat alueiden taloutta

Viimeaikaiset tarkennukset tai niiden alustavat vaikutusarviot hyvinvointialueiden rahoitukseen haastavat lähes kaikilla alueilla mahdollisuutta kattaa alijäämiä. Esimerkiksi hyvinvointialueiden vuoden 2025 ennakoitua parempien tilinpäätösten vuoksi rahoitus vuodelle 2027 putoaa jälkikäteiskorjauksen kautta Pohteella noin 28 miljoonaa.

Hallituksen esitysluonnos rahoituslain muuttamisesta vähentää Pohteen rahoitusta vuosina 2027-2029 kumulatiivisesti maan 2. eniten asukaskohtaisesti eli noin 59 miljoonaa (päivitetyt vaikutusarvioinnit 27.3.2026).

Edellä mainittujen lisäksi valtiovarainministeriön 10.2.2026 julkaisemissa hyvinvointialueiden rahoituksen painelaskelmissa ns. laskentatavan muutoksen vuoksi Pohteen rahoitus putoaa vuonna 2027 noin 15 miljoonaa ja vuonna 2028 noin 2 miljoonaa.

On todennäköistä, että odotettavissa on vielä rahoituksen leikkauksia liittyen mm. kansallisen sosiaalihuollon palvelu-uudistusta valmistelleen työryhmän 11.2.2026 julkaistuihin ehdotuksiin.

Rahoituslain kolmannen vaiheen uudistaminen ja päivittyneet vaikutusarvioinnit

27.3.2026 tarkentuneet rahoituslain muutoksen vaikutusarvioinnit tuovat selkeästi esiin rahoitusmallin keskeisen ongelman eli erot alueiden palvelutarvetekijöiden tietopohjassa.

Kuten VM:n ja THL:n viranhaltijakannanotossa tuodaan esiin, alueellisten tietopohjien vaihtelu huomioiden pitkäaikaisdiagnoosien poimintaa kahdelta vuodelta ei tässä vaiheessa ole perusteltua ottaa mukaan rahoituslain kolmannen vaiheen uudistukseen. Tiedon laadun ja kattavuuden lisääntyessä kahden vuoden poimintaa kannattaa arvioida uudelleen.

Mikäli lakiesitykseen päätettäisiin sisällyttää pitkäaikaisdiagnoosien poiminta kahdelta vuodelta, on yhdenvertaisuuden näkökulmasta olennaisen tärkeää, että alueilla on mahdollisuus tarvittavilta osin täydentää rahoituksen pohjana olevia pitkäaikaisdiagnooseja myös takautuvasti.

Pitkäaikaisdiagnoositietojen poiminta tulee tehdä vain niiltä vuosilta, joihin alueilla on ollut tosiasiallinen mahdollisuus tehdä takautuvia täydennyksiä eli tässä tapauksessa yhdeltä vuodelta.

Rahoituslain kolmannen vaiheen muutoksen valmistelun yhteydessä on kansallisesti tarkasteltu vaihtoehtoisia malleja tasata esityksen vaikutuksia ja rahoitusmallista johtuvaa rahoituksen kehityksen eriytymistä alueiden välillä. Yhtenä vaihtoehtona on tarkasteltu tasausmallia (ns. perälautamalli), joka takaisi kaikille alueille vuosittain tietyn rahoituksen vähimmäiskasvun suhteessa keskimääräiseen kasvuun.

Vaikka esitetty vaihtoehtoinen tasausmalli toisi rahoitukseen osalle alueista ennakoitavuutta, se ei poista malliin sisältyviä keskeisiä ongelmia esimerkiksi alueellisten tietopohjien laadun ja kattavuuden vaihteluun liittyen.

Jotta alijäämien kattamisajan pidentämisen vaikutuksia voidaan alueilla tosiasiallisesti arvioida, on rahoitusmallin kehitystyössä ensisijaista parantaa mallin ennakoitavuutta ja kannustavuutta. Rahoitusmalliin ei tule lisätä elementtejä, jotka pohjautuvat alueiden väliseen ns. nollasummapeliin. Kansallisesti tarkasteltuna kustannuskehityksen hallinta on perusteltua, mutta yksittäisen alueen näkökulmasta ko. mekanismit heikentävät rahoitusmallin kannustavuutta.

Kohdennettu menettely on perusteltu

Pohde pitää tarkoituksenmukaisena, että määräajan pidentäminen kohdistetaan niille alueille, joilla arvioidaan olevan mahdollisuus alijäämien kattamiseen esitetyssä määrära-jassa.

Kohdennettu menettely verrattuna kaikille alueille myönnettävään lisäämään tukee valtion talouden tasapainottamista sekä kannustaa toiminnan ja rakenteiden uudistuksia toteuttaneita alueita jatkamaan tuottavuus- ja taloudellisuustoimenpiteitä.

Suunnitelmassa alajäämien kattamiseksi määräjassa tulee voida hyödyntää jo tehtyjä päätöksiä

Pohde korostaa, että hakemukseen sisältyvänä suunnitelmana alijäämien kattamisajan pidentämisestä tulee voida hyödyntää jo aiemmin alueella tehtyjä päätöksiä tuottavuus- ja taloudellisuustoimenpiteistä esimerkiksi osana talousarviota ja -suunnitelmaa. Ei ole tarkoituksenmukaista, että hakemukseen tulisi laatia erillinen suunnitelma, mikäli alueella on jo aiemmin laadittu aluevaltuuston hyväksymä toimenpidesuunnitelma talouden tasapainottamisesta.

Talouden sopeuttamissuunnitelmien arviointiin tulisi myös luoda kansallinen malli, jotta voidaan varmistaa, että alijäämien pidentämisen osalta pykälän 115 a. kriteeri 3 tulee alueiden välillä riittävän yhdenvertaisesti täytetyksi.

Hakemuksen ja sen käsittelyn aikataulu

On perusteltua, että alueiden on mahdollisuus tehdä hakemus jo aluehallitusten käsiteltävä tilinpäätöksen eli käytännössä huhtikuussa.

Lopullisen päätöksen valtiovarainministeriö tekisi kuitenkin vasta aluevaltuuston vahvistamien tilinpäätöstietojen perusteella. On tarpeen, että valtiovarainministeriön päätökset saadaan mahdollisimman pian aluevaltuuston käsittelyjen jälkeen eli käytännössä kesäkuussa.

Tarve rahoitusjärjestelmän kokonaisuuden arvioinnille ei poistu

Kokonaisuutena hallituksen lakiesitys on kannatettava, mutta se ei poista tarvetta systemaattisesti arvioida kansallisen rahoitusjärjestelmän toimivuutta, selkeyttä ja ennakoitavuutta.

B) Investointiohjauksen muutokset

Pohde kannattaa esitettyjä investointiohjauksen muutoksia.

Investointisuunnitelmien toimittamisen määräajan siirtäminen toukokuun loppuun kalenterivuoden lopun sijaan selkeyttää ja yhdenmukaistaa suunnitteluprosessia muiden lakisääteisten selvitysten kanssa. Aikataulun muutos mahdollistaa sen, että suunnitelmaa voidaan tarkentaa sen jälkeen, kun seuraavan vuoden lainanottovaltuus on tiedossa. Tämä parantaa osaltaan suunnitelmien ajantasaisuutta ja laatua.

Pohde kuitenkin korostaa, että alueiden investointisuunnitelmat voivat tarkentua osana talousarvioprosessia myös toukokuun jälkeen. Käytännössä esimerkiksi Pohteella käydään talousarvion tasapainottamiseen liittyvät toimialueittaiset talousarvioneuvottelut syys-lokakuussa. Tässä yhteydessä on mahdollista, että myös investointisuunnitelmia joudutaan tarkentamaan ennen joulukuussa olevaa aluevaltuuston talousarviokäsittelyä. Näin ollen alueilla tulee olla mahdollisuus täydentää investointisuunnitelmia myös toukokuun jälkeen.

Kansallista investointiohjausta tulisi kehittää edelleen siihen suuntaan, että se tukee joustavia mahdollisuuksia tehdä alueilla esimerkiksi palveluverkkoon ja siihen tarvittaviin investointeihin liittyviä päätöksiä myös muutetun lainanottovaltuuden puitteissa.